

קל לאהוב את המתים

לחיות בין המתים

ויליאם סתיו. תירגם: משה דור, סדרת קשב לשירה, 64 עמ', 38 שקלים

ענת לויט

מסייר בעולמו השירי של המשורר האמריקאי ויליאם סתיו – שמת זמן קצר לאחר שמבחר משיריו תורגם לראשונה לעברית בידי המשורר משה דור – עשוי למצוא עצמו מתפעל קודם כל מ"דגי הזהב", שורותיו המרהיבות של מתיו, הכוללות כיופייין על פני "חלקת מים", אשר בקריאה ראשונה קשה להתרשם משכבות העומק שהיא מציינת. איתורם ושלייתם של "דגי הזהב" מתוך השירים השלמים לא זו בלבד שאינה ממיטה אותם, היא מעניקה להם זהביות יתרה, חיוניות יתרה.

המבקר פיטר סטיט מצוטט באחרית הדבר לספר: "ייתכן שויליאם סתיו הוא החכם שבמשוררי דור". למתיו אכן יש שורות שיר חכמות מאוד. רובן ככולן מסוג "דגי זהב". חוכמתו כמשורר באה לידי ביטוי בשורות כמו "כל כחול מסומן ככחול עמוק יותר / בדרך / ששרוליו של קוסם וקן עלולים להיות מורכבים ממחשבות. אין כאן אשליה, מה יפה להתבונן / ודי בכך כדי שכחול אחד כחול / יפרח, וכל דוגמת אריג כומשת / תגווע לתוך הכאה אחריה" (מתוך השיר "אור ירח בנורמונט", עמ' 20). החוכמה

ספר הפרוזה של ענת לויט, "שפת הלוליי", הופיע בהוצאת "תונית"

ניכרת כאן ביצירת אנלוגיה אותנטית ובפיתוחה המדויק במורכבותו. האנלוגיה היא שמעניקה ממד חדש של עומק ומשמעות רעננה לתפיסת "צבע" המציאות כפי שהוא נגלה כנגד מה שהוא מצפון, ואת המהות ואיכות הזיקה שביניהם.

העברית העשירה של דור מצליחה להעביר לקראים שורות שיר זורמות, בניות כהלכה מבחינת קצב, מצלול ועושר תמונתי. עם זאת, רק בקריאות חוזרות בלא מעט שירים יוכלו הקוראים לתודר למלוא עומקה ומשמעותיותה של תפיסת העולם של מתיו, ולהתרשם ממנה.

תפיסת עולם זו מוצפנת לעתים מאחורי שורות תיאוריות המקימות תפאורה עירונית, שגרתית למדי, או "מצלמות" נופים על החי והצומח שבהם: ערבות מושלגות, עדרים אדירים של שורי בר, אנטיילופות לאורך נהרות איךסופיים; כל אלה עולים על הנייר ביד רשם המיטיב לאחוז בעפרוננו. ואולם, רישומי הנאים של מתיו אינם מצליחים תמיד "לפרוץ" מיד לעין הקוראים, לגעת באוזני הריגוש שלהם מאותן "גלויות נופ", על המשמעות הקיומיות-האנושיות הגלומות בהן.

"הלילה נרמה שאהבה היא מה / שחסר, המחצית הטובה יותר, אך חשוך / בגופך: לא להיות מת משי מע להיות / מיני, רענן, עדין וקשה, הילולת / רגשות מעורבים, ומסוגל לבחור". כך מסיים מתיו את שירו הארוך "הנושא של שלוש התיבות", המדגיש בין דרכים אפשריות לניסוח מהות הזיקה האפשי רית או הבלתיאפשרית בין גברים לנשים.

נרמה שהעדר מסוים של מיניות, של "הילולת רגשות" מתפרצים, יוצר כחלק מהשירים – גם כאלה שעניינם הגרעיני הוא רגשי-בעיקרו, כמו בשירי

האהבה – מעין מסך מערפל, היוצר בקריאה הראשונה, הבלתי ממצה, מעין חיץ בין המשורר לקוראים. כמיחה הדובר בשירים אל הפרץ, אל הריגוש, אל החיוניות, נוכעת מאיזו חרדת החמצה של הפרץ, הריגוש והחיוניות, שהם הלוח של החוויה האנושית על פי מתיו. מעבר או מעל אורב המוות – קץ כל הניסיונות והסיכויים והסיכונים להתממשות עצמית על ידי זיקות סכיבתיות קרובות ורחוקות, ובעיקר זיקות אל שכבות העצמיות של האדם, של הדובר בשירים, של המשורר עצמו.

הכמיהה, כמו ההחמצה, מנוסחת היטב, לעתים טוב מדי, ולפעמים אפילו כמעט נוגעת בקצה קצה של כנאליה מסוימת; אבל נראה בעליל כי ככל שהמשורר מצליח להתקרב אל גרעין החוויה, ככל שהוא מוצא את עצמו נגיש יותר לרגשותיו, הוא מיטיב לפרוץ אל הקוראים ולגעת בהם, להעביר אליהם את עומק ראייתו החכמה על אודות הנבוכות ובלבול התמיד של האדם המתמיד לתהות ולחפש אחר החוויות שיגלו את שכבות העומק המוצפנות מתחת לשגרת חייו.

"האמת יצאה לאור, ושום דבר / אינו כתמול שלשום". כך, למשל, נפתח אחד השירים באמירה כללית, אופיינית למתיו, אשר רק המשכה פורש בדרך של פיתוח תמונה אנלוגית – במקרה זה של איל שתעה – גשר אל ליבת הרגש של הדובר, הנחשף בעוצמה בעיקר בשורה האחרונה. "את / ההפתעה האחרונה, אני / איל הקורא שהרחיק יתר על המידה דרומה, / נבוך ומבולבל לנוכח הכפרים. / מאוחר מדי, מאוחר מדי, רץ אני / דרך שדות השלג / על רגליים נמסות" ("פתאום", עמ' 31).

המפגש הכימיני מפתח תמיד את מתיו להגיע

אל מוצלחותו הרגעית, אל רגעי החסד שביניהם עיקר משימתו הוא להתחיות, להחיות את עצמו ואת צאצאיו בצל זיכרונות של אירועים ביוגרפיים מעיינים, ובעיקר בצלו של המוות המיוצג בשאריו המתים.

"קל לאהוב את המתים. / הם מוחלטים, מושלמים", כותב מתיו בשורה לא מקורית במיוחד, אבל המשכו של בית השיר הזה, הניסוח הישיר, הבן והחריף מבחינת עוצמת הרגש המועברת בו, יוצרים אמירה כוללת רב-משמעית על הדריקום של החי והמת. "אך לאהוב ילד", נכתב בהמשך הבית, "משמע לעתים להיכשל באהבה / בעוד המתים מתבררים / אפופי יגונם המופשט" ("לחיות בין המתים", עמ' 50).

תפיסה מיידית של מלוא כוחו הפיזי של מתיו מושגת במיוחד בשיריו הקצרים, הגבישיים, כמו "שוחה מנגד לכף הטרס": "ככלות חורף פנימארי / צי / בשירי נושל / כתחתוני האוהב השמה. / בטוח בין העצמות המרושתות / דמי שוחה עם היים".

שיר בעל איכות רומה, שכנושא הוא היפוכו של השיר האחרון שהוזכר, הוא זה החותם את הקובץ "כיצד למות". בשיר זה, כבשירים אחרים של מתיו, הכותרת היא המכוונת לנושא השיר: "איך מופתע. / אתה קולט מים, אתה שוכב בשמש. / מעוקל כקרח ישן, / אתה מתבקע לאורך המארג".

בשירים אלה ובדומים להם, כמו בחלקים משיריו הארוכים, המייגעים לעתים, מגיע מתיו לאיזון מושלם, מתוחכם ומשוכלל מבחינה לירית בין ראיית-על של מהות הקיום האנושי לבין התפיסה החושית, החר-פעמית של מי שחווה על בשר נפשו את המהות הכוללת הזאת.